

1137, Szent István park 3-4; hrsz.: 25256/12

Eredeti cím: Újpest rakpart 13.

Építész: Szőke Imre

Építészeti leírás

Az épület egy hat emeletes lakóház, amely a Szent István parkra (megnyitásokor Rakovszky-park,¹ 1935-től Lipótvárosi park²) néz. Az akkori követelményeknek megfelelően a telekre keretesen, zárt soros beépítéssel épült, két bejáratú sarokház (Szent István park 3-4).³ Stílusát tekintve modern épület, amelynek pontos meghatározásához több szempontot érdemes figyelembe venni. A parkot környező épületeket a „lipótvárosi Bauhaus⁴” példaként szokták emlegetni. Mivel a negyed beépítése egy alaposan átgondolt városrendezési koncepció részét képezte, a ház kialakítása a Közmunkák Tanácsa szigorú előírásait követte.⁵ Nem csak a modern stílust írták elő, az épületek magasságát is meghatározták⁶ a homlokzatoknak pedig egy-egy tömbön belül egységesnek kellett lennie, és legalább nemes vakolattal kellett ellátni. A megvalósult „egyforma és egyszerű” bérházak küllemét anyagi érdekek is befolyásolták, mivel adómentességet élvezett az a ház, amely 1934-ig elkészült⁷. A gyors építkezés megkövetelte az új technológiák, így a vasbeton alkalmazását,⁸ és kevesebb teret engedett a díszes homlokzat kialakításának. Az adókedvezmények és a speciális követelményrendszer következtében az építészek, túllépve a historizáló és neobarokk megjelenésen, többnyire Bauhaus stílusban épült, modern házakat terveztek, komfortos lakásokkal.⁹ Bolla Zoltán

¹ Maczó 2011; 13

² Fonyódi 2012; 47

³ A végleges rendezési tervet 1933. január 31-én fogadta el a Közmunkák Tanácsa. Földeák, 1954,29

⁴ Maczó 2011, 7

⁵ Fonyódi 2012, 47

⁶ Jórészt 6 emeletes házak épültek, 25 méteres párkánymagassággal. A park „beljebb fekvő részének két oldalán elhelyezkedő saroképületein az emeletek számát nyolcra fokozták, ami a Fővárosban – a Köztársaság-téri OTI házak építkezésétől eltekintve – eddig még sehol sem fordult elő. Körülöttük a hétemeletes házak csoportja alkotja a szimmetrikus kompozíció megfelelő elemét...” Földeák 1954, 31

⁷ Az 1929. évi XXIX. t.c. szerint 30 évi rendkívüli ideiglenes házadómentesség illeti meg az 1931. augusztusáig felépült épületeket. A határidőt végül 1934-ig meghosszabbították. Követelmény volt még a keretes beépítés. Bővebben az adómentességről lsd.: Földeák 1954, 26

⁸ Fonyódi 2012, 47

⁹ Gellért-Juhász-Pappné 2012, 51

Szőke Imre újlipótvárosi bérházain az áramvonalas formákat és párizsi eleganciát emeli ki.¹⁰

Archív fotók

Szent István park 1-7. számú háztömbje, balra a Balzac utca, 1944. (Sarokban a Szent István park 4-3 épülete.)
Carl Lutz felvétele. FOTO: FORTEPLAN/ Agnes Hirschi

<http://www.fortepan.hu/?tags=&x=0&y=0&view=query&lang=hu&q=szent+istv%C3%A1n+park>

¹⁰ Bolla 2016, 234

Szent István park, 1957. FOTO: FORTEPLAN/Szent-Tamási Mihály

<http://www.forteplan.hu/?tags=&x=0&y=0&view=query&lang=hu&q=szent+istv%C3%A1n+park>

HOMLOKZAT

Az épület homlokzata derékszögben megtört, összesen hat tengelyes. Fügőleges ritmusát a nyitott és zárt erkélyek váltakozása, vízszintes tagoltságát az ablakok kerete, a nyitott erkélyek formája és a zárt erkélyek ablakainak hosszanti hangsúlya adja.

Mindkét homlokzati részen a földszinti középső nyílás a bejárati kapu, amelyet két oldalt egy alagsorhoz és egy földszinhez tartató nyílás fog közre. Ez a szint nem követi az épület felsőbb emeleteinek ritmikáját: a hat tengelyes beosztás ugyan itt is érvényesül, de a középtengely a belső sarok felé csúszik el. A kaput hangsúlyos szalagkeret veszi körül. Hasonló, de keskenyebb keret látható az ablakok körül is.

Az első, második, harmadik és negyedik emelet kiosztása azonos: az egyik homlokzati részen (4-es szám) két nyitott erkély közé került egy zárt. A másik szárnyon csak a szélső erkélyek nyitottak, de a sarokra eső zárt erkélyek formai kialakítása miatt ugyanazt a ritmikát adják, mint az épület másik fele. Az ablakok keretezése eltér a földszinti ablakokétól: emeletenként egy keret fogja össze a nyílásokat (a szélső ablakok külső felétől indulva az összes ablaknyílás tetejét köti össze, a zárt erkélyek ablakait pedig teljesen körbefutja). A homlokzat

másik oldalán (3-as szám) az ablakokat összefogó keret a középtengely zárt erkélyeinek ablakánál nem halad tovább, az épület sarokrészét kitöltő zárt erkélyek ablakai külön keretet kaptak.

Az ötödik emeleten a ház mindkét homlokzati részen a középső tengelye nyitott erkély került, a szélsőkre ablakok, kivéve a sarok rész zárt erkélyeit. A hetedik emelet a sarokrészből és két nagy, egymásra merőleges teraszból áll.

BELSŐ

A park körüli házak nem csak homlokzatukban, hanem belső kialakításukban is egységesnek mondhatóak: az építészek jellemzően parkra néző, kötelezően hallos (azaz egy ablaktalan helyiséggel rendelkező)¹¹ lakásokat alakítottak ki, amelyeket egy zárt lépcsőházból lehetett megközelíteni.¹² A ház célközönsége a középosztály volt.

Az 1934-es terveken látható, hogy az alagsorban eredetileg a kapubejáratból nyílt egyik oldalon a szénraktár és a kazánház, másik oldalt a házmesteri lakás (előszoba, szoba, konyha), egyenesen pedig a lépcsőház. Ugyanez az elosztás ismétlődött meg a ház másik szárnyában. Ezen a szinten volt még szárító, mosókonyha, a lakók pincéje és egy üzlethelyiség is.

A lépcsőház belsejében helyezkedett el a lift. A földszinten összesen négy lakás kapott helyet, szárnyanként egy-egy nagyszobás (részei: belépő, WC, cselédszoba, előszoba, nagyszoba, fürdő, konyha) és egy-egy szoba-hallos (részei: előszoba, WC, kamra, konyha, cselédszoba, fürdő, hálósoba, ebédlő, hall). Az első, második, harmadik, negyedik és ötödik emeleten azonos elosztású lakások készültek el: emeletenként összesen 4 lakás kapott helyet, ezek részei: előszoba, WC, cselédszoba, konyha, kamra, fürdő, hall, ebédlő, hálósoba. A park felőli oldalon helyezkednek el az erkélyek. A két szárny szélső lakásai zárt és nyitott erkéllyel is rendelkeztek, a két középső lakás egyike zárt, a másik nyitott erkéllyel. Minden lakáshoz tartozott egy poroló erkély is (a parkkal ellentétes oldalon). A szobák egymásból nyíltak. A hatodik emeleten összesen két nagy lakás készült el, mindegyikhez egy-egy parkra néző nagy terasz, és két utca felé eső porolóerkély tartozott. A 4-szám felső emeletén a lakást a lépcsőházból két oldalt is meg lehetett közelíteni. (Részei: két előszoba, két fürdő, WC, hálósoba, konyha, kamra, ebédlő, hall, szoba.) A másik lakás ugyanezekből az elemekből állt, de a terasz kisebb volt és egy úri szoba is tartozott hozzá.

¹¹ Fonyódi, 2012, 47

¹² Maczó 2011, 7

A levéltárban található egy véghatározat 1955-ből, amely a megosztott földszint kisebb átalakításáról szól. A tervhez képest eltérő a mai földszint képe: míg a homlokzati rajz három – három kaput ábrázol, addig most a középső kapuk mellett garázsajtók és ablakok találhatóak.

ÉPÍTÉS

Az épületet Szőke Imre (Budapest, 1879-1939)¹³ műépítész tervezte. Az 1934-es terveken neve kétszer is szerepel: Nagyságos Szőke Imre úr és érdektársainak VI. emeletes bérház építkezése. V. Újpest-rakpart 25256/12 hrsz; tervezte: Szőke Imre okleveles építész mérnök [Pannónia utca 22.]).

Fiatalon Lechner Ödön és Lajta Béla irodájában is dolgozott, majd 1908-tól önállósult. Mivel számos magánrendelése akadt, pályázatokon soha nem indult. 1928-29 körül több bérházfejlesztése saját családja beruházásaként épült fel. Újlipótvárosi bérházaira 1930 után az „áramvonalas formák és párizsi elegancia jellemző”.¹⁴ A Szent István park lakóházai a modern lakásépítészet kiemelkedő alkotásainak tekinthetők. Szőke Imre neve ebben a kontextusban olyan építészek között kerül említésre, mint Hofstätter Béla, Domány Ferenc, vagy Málnai Béla.¹⁵

Újlipótvárosi bérházai közül érdemes megemlíteni a Kassák Lajos utca 10 (1930-31); és 12 (1931-31); Pozsonyi út 20 (1933-34);¹⁶ illetve Pozsonyi út 15-17. számú házakat (1936); (utóbbi legfőbb érdekessége a portásfülke és az előcsarnok.)¹⁷

Az építész nem csak lakóházakat tervezett; nevéhez fűződik a hajdani Mondiano Szivarkapapírgyár (1930-as évek; Váci út 48 E-F) épülete is.¹⁸

HÍRES LAKÓK

A ház legismertebb egykori lakói Kazimír Károly (1928-1999) Kossuth-díjas rendező és színikazgató, valamint felesége, Takács Marika (1938-1997) tévéműsorvezető. Emlékükre 2004-

¹³ Bolla 2016, 234

¹⁴ Bolla 2016, 234

¹⁵ Tóth 2017.

¹⁶ Bolla 2016, 234

¹⁷ Habók 2011

¹⁸ Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal kiadványában szerepel ezen a címen. Lövei 2000, 81. Bolla Zoltán Cigarettagyárként említi. Bolla 2016, 234

ben a XIII. kerületi önkormányzat táblát helyezett el Szent István park 4. szám bejárata mellett.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BOLLA 2016= Bolla Zoltán: A magyar art deco építészet. Publio Kiadó Kft, 2016.

FONYÓDI 2012= Fonyódi Anita: Város a városban : Új-Lipótváros a harmincas években, a kortársak szemében. In.: Lipócia 2. évf. 1. sz. (2012), p. 44-49.

FÖLDEÁK 1954= Az Új-Lipótváros kiépülése, 1920-1944. Földeák János, Somogyi Gedeon; a térképeket rajz. Hámory Katalin, Vörös Lenke. Budapesti Városépítési Tervező Vállalat, 1954

GELLÉRT-JUHÁSZ-PAPPNÉ 2012 = A XIII. kerület: kezdetektől napjainkig. Szerzők: Gellért Lajos, Juhász Katalin, Pappné Vőneki Erzsébet, 2012

HABÓK 2011= Habók Lilla: Újlipótváros és a nem-Bauhaus. habosvilla.blog.hu
http://habosvilla.blog.hu/2011/07/03/ujlipotvaros_es_a_nem_bauhaus
Utolsó lehívás: 2017.03.10. 20:28:40

LŐVEI 2000 = A műemlékvédelem táguló körei. Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal kiállítása 2000. április 17-július 16. szerk. Lővei Pál

MACZÓ 2011; 8-12= Park : a Szent István Park története / Maczó Balázs, Varga Máté. In.: Lipócia 1. évf. 2. sz. (2011), p. 8-12.

MACZÓ 2011 6-7 = Maczó Balázs, Varga Máté: Újlipótváros : ipartelepéből Európa egyik legszebb városrésze. 2011; In.: Lipócia 1. évf. 1. sz. (2011/1.), p. 6-7.

TÓTH 2017: Tóth Péter: Szaladás a modernizmus után. 2017. február 27.
<http://epklub.blogspot.hu/> Utolsó lehívás: 2017. 03.13. 16:59:17